

Draaiboek voor de afbouw van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten

zonder is gezonder

Informatie van de Vlaamse overheid

Leeswijzer

Het draaiboek 'Zonder is gezonder. Draaiboek voor de afbouw van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten' is opgebouwd uit twee grote delen. Het eerste deel beschrijft de verplichting en de mogelijke strategieën om bestrijdingsmiddelen te vermijden. Het tweede deel beschrijft de concrete aanpak.

Het eerste deel, **strategie naar omschakeling** geeft de opzet van het decreet en van het draaiboek weer. In het eerste hoofdstuk wordt geschetst wat de gevolgen van bestrijdingsmiddelen zijn voor mens en milieu. Tevens wordt het verbod op het gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten toegelicht. Hoofdstuk 2 doet uit de doeken hoe de omschakeling wordt opgevat: via de vijf-sporen-aanpak en vijf voorbereidende activiteiten. Als de voorbereidende activiteiten voor alle sporen zijn uitgevoerd, wordt het reductieprogramma opgemaakt (hoofdstuk 3). Over de voortgang van het reductieprogramma wordt een rapportering aan de Vlaamse overheid voorzien.

Het tweede deel stelt de **vijf-sporen-aanpak** voor. Dit onderdeel bevat concrete tips en informatie voor de vijf sporen.

Tot slot worden enkele **bijzondere gevallen** besproken. Het gaat hier om specifieke problemen die een aparte behandeling verdienen. Dat kan zijn omdat ze een speciale plaats innemen in het openbaar domein – zoals begraafplaatsen of recreatiedomeinen – of omdat het om specifieke bestrijdingsproblemen gaat: bijvoorbeeld ratten of wespen. Andere 'bijzondere gevallen' zijn rozentuinen, boomkwekerijen en waardevolle plantencollecties.

Spoor 1 en 3, *Sensibilisatie van de medewerker en sensibilisatie van de burger*, worden samen behandeld. Sensibilisatie is essentieel voor het welslagen van een omschakeling. Een handig schema helpt bij het opstellen van een eigen sensibilisatiebeleid. Zowel de interne medewerkers en beslissers als de burgers zijn hier de doelgroep.

Spoor 2, *Risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen*, beschrijft het instrument dat voor deze risico-evaluatie werd ontwikkeld; de zgn. POCER-indicator. Dit instrument laat toe de risico's van chemische bestrijdingsmiddelen voor verschillende actoren te evalueren. Op basis daarvan wordt een onderscheid gemaakt tussen stoffen die uitsluitend gedoogd worden bij een afwijkingsaanvraag en stoffen met een te groot risico voor gebruik.

Spoor 4, *Beheer van kruidgroei op verhardingen*, geeft aan hoe verharde oppervlakten beheerd kunnen worden zonder bestrijdingsmiddelen. Hierbij gaat aandacht naar preventieve maatregelen in het ontwerp en de aanleg, maar ook naar omvorming en naar alternatieve technieken met aangepaste machines.

In Spoor 5, *Beheer van groenzones*, wordt eerst het belang geschetst van ontwerp en aanleg, en van een eventuele omvorming van de aanleg. Daarbij is kennis van de natuurlijke successie belangrijk. Vervolgens worden diverse groenvormen besproken: van bloemmakers over grasland-vegetaties en houtige aanplantingen tot eenjarigen. Elf probleemsoorten worden behandeld. Dit spoor sluit af met een luik over ziekten en plagen in het openbaar groen.

Draaiboek voor de afbouw van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten

zonder
is gezonder

Zonder is gezonder Woord vooraf

In Vlaanderen worden nog steeds op grote schaal bestrijdingsmiddelen, beter gekend als *pesticiden*, gebruikt. Dat gebeurt zowel door landbouwers, door particulieren als door openbare diensten. De gebruikte producten zijn vaak gevaarlijk. Bovendien zijn ze moeilijk afbreekbaar tot onschadelijke stoffen. Kortom: ze oefenen een zware druk uit op het *milieu*, zo blijkt uit controles van het oppervlaktewater, het grondwater en het hemelwater. Pesticiden bedreigen ons leefmilieu, ze bedreigen de *gezondheid* van elk van ons. Precies om die reden wil de Vlaamse overheid het gebruik van pesticiden drastisch naar beneden. Wanneer we met zijn allen minder bestrijdingsmiddelen gebruiken, bouwen we samen aan een Vlaanderen waar het beter is om te leven. Niet in een verre toekomst, maar vanaf vandaag.

Volgens het milieubeleidsplan moet de druk van bestrijdingsmiddelen op het leefmilieu tegen 2005 gehalveerd zijn, in vergelijking met 1990. Uit het Milieu- en natuurrapport 2002 blijkt dat we al de helft van deze doelstelling gerealiseerd hebben! Wanneer we met zijn allen - landbouw, industrie, gezinnen en openbare diensten – een extra inspanning doen, halen we onze doelstelling tegen 2005.

Op 21 december 2001 keurde het Vlaams Parlement het decreet, houdende de *vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten in het Vlaamse Gewest*, goed. Vanaf 2004 mogen openbare besturen in principe geen pesticiden meer gebruiken, tenzij ze dit in een afbouwplan grondig motiveren. Het decreet mikt ook op de voorbeeldfunctie van de openbare diensten. Zij kunnen door hun vernieuwde aanpak, ook aan privé-terreinbeheerders, landbouwers en particulieren tonen dat bestrijdingsmiddelen kunnen vermeden worden.

Een aantal gemeenten gebruiken nu al geen bestrijdingsmiddelen meer. Zij bewijzen dat een snelle omschakeling mogelijk is. Toch kan ook een stapsgewijze afbouw van het gebruik van bestrijdingsmiddelen verantwoord zijn. We willen met de openbare diensten een gezamenlijk leerproces opzetten. De opbouw van inzichten, de aanschaf van nieuwe apparatuur en de omvorming van openbare

ruimten vraagt immers tijd. Om de *gemeentebesturen* en andere openbare diensten daarin bij te staan, is het voorliggend 'draaiboek' uitgewerkt. In dit *werkdokument* vindt u de nodige informatie om een *reductiebeleid* uit te werken, dit stapsgewijs in de praktijk om te zetten en zo te voldoen aan de vereisten van het decreet.

Met het decreet en dit draaiboek is er een degelijk beleidskader geschapen voor het verminderen van het pesticidengebruik door openbare diensten. Het decreet zal verder uitgewerkt worden in een aantal uitvoeringsbesluiten. Er komt een *steunpunt* en een permanente *website*. We zullen samen met alle betrokken diensten verder onderzoeken hoe we hen kunnen blijven steunen in deze drastische omschakeling.

Door deze aanpak moeten we er in slagen om ten laatste in 2015 het gebruik van pesticiden door openbare diensten definitief te bannen! 2015 is de datum waarop de *Europese kaderrichtlijn water* verplicht om het gehalte aan residuen van bestrijdingsmiddelen in de waterketen terug te dringen tot een niveau nodig voor een gezond milieu.

Ik hoop dat alle openbare diensten snel met dit materiaal aan de slag gaan en de afbouw van het gebruik van bestrijdingsmiddelen inzetten. Niet alleen om aan de decretale verplichtingen te voldoen, maar vanuit de overtuiging dat ze de mensen een openbare ruimte moeten garanderen die vrij is van gevaarlijke stoffen. Alleen zo kunnen we werken aan een Vlaanderen waar het goed is om te leven, waar de levenskwaliteit primeert. Immers, *zonder is gezonder!*

Vera Dua

Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw

Woord vooraf 3

Inhoud 5

Zonder is gezonder Inhoud

deel 1 strategie naar omschakeling 7

1 Uitgangspunten en regelgeving 9

- 1.1 Probleemstelling 10
- 1.2 Het milieu staat onder druk 10
- 1.3 Ook onze gezondheid blijft niet gespaard 11
- 1.4 Minder bestrijdingsmiddelen: een noodzaak 11

2 Krachtlijnen voor een strategie naar omschakeling 13

- 2.1 De vijf-sporen-aanpak 15
- 2.2 Voorbereidende activiteiten bij elk spoor 16
- 2.3 Reductieprogramma 16
- 2.4 Rapportering 16

3 Opstellen van een reductieprogramma 17

- 3.1 Reductieprogramma voor nulgebruik vanaf 1 januari 2004 20
- 3.2 Reductieprogramma voor een afwijking op het nulgebruik 21

deel 2 vijf-sporen-aanpak 25

Spoor 1 en 3 Sensibilisatie van de medewerker en de burger 27

- 1 Actoren 29
- 2 Doelstellingen van de sensibilisatie 31
- 3 Instrumenten voor de sensibilisatie 32
- 4 Het sensibilisatieplan 33

Spoor 2 Risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen 35

- 1 De POCER-indicator 37
- 2 Bespreking van de resultaten van de risico-evaluatie met de POCER-indicator 41

Spoor 4 Beheer van kruidgroei op verhardingen 55

- 1 Soorten verhardingen en klassen van kruidgroei 56
- 2 Gradatie in het beheer op verhardingen 58
- 3 De milieubelasting van niet-chemisch beheer 68
- 4 Vergelijkend kostenoverzicht 68
- 5 Reductieplan voor een deelproject of voor het volledige areaal 71

Spoor 5 Beheer van groenzones 73

- 1 Belang van ontwerp, aanleg, beheer en omvorming 76
- 2 Groentypes en hun beheer 80
- 3 Probleemsoorten 108
- 4 Vijvers 121
- 5 Ziekten en plagen in het openbaar groen 124

bijzondere gevallen 131

- 1 Begraafplaatsen 134
- 2 Grasvelden voor sport en spel 135
- 3 Ratten 141
- 4 Wespen 149
- 5 Rozentuinen 151
- 6 Andere waardevolle collecties en botanische tuinen 155
- 7 Boomkwekerijen 156

bijlagen en bibliografie

- Bijlage 1 Leidraad voor in te dienen documenten 161
- Bijlage 2 Verantwoord omgaan met bestrijdingsmiddelen 173
- Bijlage 3 Beperkende maatregelen voor diuron en simazine 175
- Bijlage 4 Spuitstoffen geëvalueerd met de POCER-indicator 177
- Bijlage 5 Granules geëvalueerd met de POCER-indicator 191
- Bibliografie 196

Colofon

Verantwoordelijk uitgever

Jean-Pierre Heirman
Directeur-generaal AMINAL

Samenstelling en redactie

Velt vzw in samenwerking met
het Laboratorium voor Fytofarmacie van de UG en
IGO-Leuven

Coördinatie en eindredactie

afdeling Water

Grafische vormgeving

Sign Box

Druk

Druk in de Weer

Fotografie

Velt vzw,
IGO-Leuven,
de Vereniging voor Openbaar Groen,
afdeling Water en
afdeling Bos en Groen

Voor meer informatie

AMINAL afdeling Water
Alhambra-gebouw
Emile Jacqmainlaan 20, bus 5
1000 Brussel
tel. 02 553 21 11
fax 02 553 21 05
e-mail: water@lin.vlaanderen.be

Depotnummer

D/2002/3241/402

Dit draaiboek is tot stand gekomen in opdracht van de afdeling Water van de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL). Het is ontwikkeld door Velt vzw in samenwerking met het Laboratorium voor Fytofarmacie van de Universiteit Gent en IGO-Leuven. Het draaiboek is gebaseerd op bestaande literatuur en ervaringen uit binnen- en buitenland.

Bij aanvang van het project werd een begeleidingscomité samengesteld bestaande uit vertegenwoordigers van:

het Kabinet van Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw, de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (directoraat-generaal, afdeling Bos en Groen, afdeling Land en afdeling Natuur), de Administratie Wegen en Verkeer (afdeling Wegenbeleid- en beheer), de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid Voedselketen en Leefmilieu, het Ministerie van Landsverdediging, de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen, het Havenbedrijf van Antwerpen, Biac (Brussels International Airport Company), De Lijn, de Vereniging voor Vlaamse Provincies, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, de Vereniging Voor Openbaar Groen, Phytofar, de Bond Beter Leefmilieu, het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek, het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw, het Provinciaal Instituut voor Hygiëne.

Het draaiboek is gratis te verkrijgen via de Vlaamse Infolijn, met een maximum van twee exemplaren per openbare dienst.

Het draaiboek kan ook gedownload worden op:

www.zonderisgezonder.be

Vanaf 1 mei 2003 zal daar bovendien regelmatig nieuwe informatie beschikbaar zijn omtrent de reductie van bestrijdingsmiddelen.